

ПОВРАТАК КОРИЈЕНИМА

Милош Ковачевић, *Лингвостилистика књижевног текста*, СКЗ, Београд 2012

Помисао како „класична” наука о књижевности још увијек није изумрла је, вјероватно, једна од првих које читаоцу падну на памет када отвори ову књигу Ковачевићевих студија. Под „класичном”, притом, подразумевамо науку о књижевности у оном облику у ком се она представља студенту прве године студија – као једна чисто „формална” дисциплина која изучаваоца ослобађа припадности неком препозантљивом идеолошком систему и која се, због својих „ларпулартистичких” тенденција у данашњем времену неријетко карактерише као застарјела и непродуктивна.

Управо због тога херменеутика као тражење „смисла” у књижевним текстовима избија у први план и успјешно истискује стилистику из видокруга „озбиљних” књижевних изучавања. Убрзан проток података као једна од нуспојава глобализације која захвата планету, доводи до тога да се различити културни и цивилизацијски дискурси сучељавају и сударају неконтролисаним брзином, тако да је потреба за „смислом”, односно идеолошки најпродуктивнијим системом израженија него икад. Од књижевности се више него икада захтијева друштвени ангажман, а исти је случај и са науком: херменеутичка изучавања, будући да веома лако прерастају (или се барем читају у том кључу) у идеолошку критику, представљају „природан” продужетак тих тежњи. Стилистика у том случају, неминовно губи трку са херменеутиком. Међутим, сваки истински љубитељ науке о језику и књижевности (а таквима је ова књига првенствено и намјењена) не може а да се не запита: мора ли то заиста да буде тако?

Ковачевићева књига, свакако, не нуди одговор на ово питање, али читаоцу може да пружи барем нека усмјерења. Она то чини на један доста провокативан и готово агресиван начин, „бомбардујући” га мноштвом стручних термина из лингвистике и реторике тако да су чак и стручни читаоци неријетко присиљени да у помоћ призивају разне појмовнике, термилошке рјечнике и граматичке приручнике.

Главни „кривац” за ово је, свакако, ауторово образовање – Ковачевић је првенствено лингвиста, па тек онда изучавалац књижевности. Зато се читалац често налази у ситуацији да не може да увиди „поенту” неког текста, будући да он прераста у каталог стилистичких и реторичких поступака којима се служи представљени књижевник. Ово, међутим, нипошто не смијемо сматрати недостатком Ковачевићеве књиге. Колико год да нам се чинило да је такав начин писања „резервисан” само за научне симпозијуме он је, да се послужимо омиљеним термином, изузетно стилоген. Предочавајући нам један готово заборављен, а самим тим и

нов и зачуђујући модел читања књижевних текстова, *Лингвостилистика* нас просто изазива да тај модел усвојимо и наставимо самостално да примјењујемо. Уколико у нама, наравно, пронађе пријемчиве читаоце.

То је главни „адут” ове збирке студија – ако је савремена херменеутика одбацила, односно, заташкала своју (лингво)стилистичку основу да би се показала као самосвојна дисциплина, Ковачевић јој тај злочин „баца у лице”. А то *Лингвостилистику* чини изузетно савременом. Савремени човјек је жртва разних дигиталних симулакрума попут видео-игара и друштвених мрежа на интернету, и савремени човјек, притом, није свјестан тога да је он и жртва једне пукe баналности – најобичнијег низа нула и јединица. Или, прецизније, присуства и одсуства напона у интегрисаним колима. Он, у принципу, и не жели да посједује такво знање – оно је резервисано за разне техно-магове који га своји умијећем изузетно успјешно „вуку за нос”. Конзумента дигиталне културе програмирање не занима, будући да оно разбија „магију” којом је он опијен. Ова болест, међутим, није скорашњег датума – херменеутичари и разни трагачи за смислом у књижевности су њом захваћени одвајкада и они, гледано из перспективе тврдокорног (лингво)стилистичара, радије остају хипнотисани него да погледају истини у очи.

Ковачевићева *Лингвостилистика* би требала да нас у том погледу отријезни и она то, што смо већ рекли, чини на помало болан и, за неке, можда и увредљив начин. Ту прије свега мислимо на појмове стилематичности и стилогености, који представљају основу ауторових размишљања о књижевности. Базирани на идејама Виктора Шкловског о „очуђењу” или „онеобичавању”, они се књижевно и теоријски поткованом читаоцу могу чинити као неповратно застарјели, некаквим чудом преживјели реликт из времена З. Шкреба или А. Флакера. Међутим, фикције, односно саме књижевности нема без оваквих „очуђавајућих” поступака. Стара је структуралистичко-семиотичарска истина да је повлачење границе између умјетности (тј. фикције) и стварности неопходно да би ова прва уопште могла да функционише као један самоодржив систем. Стилогеност, као морфолошка, синтаксичка или фонолошка особеност текста притом представља ту границу, или врата кроз која се улази у „вјештачку стварност” књижевног текста. Херменеутичарске опијености „смислом” те фиктивне стварности, практично, не би било без овог „онеобичавања” и свако право тумачење би морало да у себе укључи и стилистичка разматрања. Смисао је последица стилогености. Херменеутичар и читалац су њене жртве. Разумијевање књижевности на њеном „атомском” нивоу је неопходно да би се она могла исправно тумачити.

Сви горе наведени из нафталина извађени аргументи у данашњем квази-напредњачком „up-to-date” систему вриједности дјелују заиста застарјело и то би могло бити оно због чега ће млађе, херменеутички

настројене генерације љубитеља науке о књижевности одбацивати ову књигу; међутим, чини нам се да је прави разлог нешто друго. Херменеутика је, већ смо рекли, у моди зато што лако прераста у идеолошку критику; лингвостилистика је, с друге стране, „аут” из потпуно других разлога – ради се о изузетно тешкој дисциплини, и њено савладавање је заиста болно. И оно не полази за руком свакоме – Ковачевић се, занимљиво, не устручава да ово каже прилично директно. Пишући о Кеџмановићевом роману *Тој је био врео*, роману који је својом појавом дигао прилично велику праšину међу идеологизованим критичарима, он се ишчуђава како нико од њих није примијетио да су „кратке и сажете реченице” којима се писац служи у ствари парцелати (тј. тип непредикатских синтаксичких структура – осамостањени субјекти, објекти, прилошке одредбе итд). А „непредикативност” и синтаксичка испарцелисаност Кеџмановићевог израза одговара представи о рату (иначе чврсто утемељеној у традицији антиратне књижевности) као хаосу који ниједна постојећа идеологија не може да преобрази у једну смислену људску дјелатност, или један смислен дискурс.

Наведени примјер је сасвим довољан да потврди све оно што смо навели као неоспориве квалитете *Лингвостилистичке књижевности*. Читалац би, једино, могао да зажали што у њој не може чешће да наиђе на овакву синтезу лингвостилистике и херменеутике, али изгледа да то и није била ауторова намјера. Он се, у принципу, држи „чистих” стилистичких анализа, и то чак и у случајевима кад се бави идеолошки ангажованим писцима-истомишљеницима (Тихомир Левајац, Зоран Костић, Момир Војводић, Милица Бакрач). Погледамо ли на који је начин конципирана – од прве студије, која објашњава утицај Шантићеве *Вечери на цркви* на историјски развој српске стилистике, преко текста о класику Лази Костићу, па све до оних о савременим писцима – јасно је да је њен циљ поновно утемељење лингвостилистичке методе код Срба.

У овом тренутку немогуће је рећи да ли ће Ковачевићевој књизи то поћи за руком. Нико не може да сумња у значај ауторовог научног рада, али, да би се овај циљ остварио, неопходна је сарадња читалаца. У сваком случају, „педагошки” значај ове збирке студија је неспорив – писац редова које управо читате је заиста морао, код појединих текстова, да отвори понеки приручник и сигурно је да таквих међу професорима књижевности и језика има још много. А *Лингвостилистика*, учећи нас поново „старој доброј” науци о књижевности, можда коначно може да допринесе томе да порасте ниво интелигенције у нашој књижевно-теоријској и књижевно-критичкој продукцији, често сведеној на пуко симулирање интелектуалног говора.

Сања МИРИЋ